

MACHIAVELLI: FYRSTEN

Her oppstår et spørsmål: er det bedre å bli elsket enn fryktet, eller omvendt? Svaret er at man burde være begge deler, men da det er vanskelig å forene de to ting, er det langt sikrere å være fryktet enn elsket, når man må gi avkall på ett av de to. For om menneskene gjelder det alminnelige at de er utakknemlige, vankelmødige, hyklerske, redde for farer og begjærlige etter vinning;

Dog må en fyrste gjøre seg fryktet på en slik måte at han, om han ikke vil vinne kjærlighet, dog unngår hat, for det kan meget godt forenes å være fryktet og ikke hatet; dette vil han alltid oppnå når han respekterer sine borgeres og undersåtters eiendom og kvinner. Men hvis det skulle bli nødvendig å straffe noen på livet, kan han gjøre det, når det kan rettferdiggjøres på passende måte og skjer ved åpen rettergang; dog må han først og sist holde sine fingre fra andres eiendom;

MACHIAVELLI : FYRSTEN

De må vite at det finnes to måter å kjempe på: med lov eller med makt. Den første er egen for mennesket, den annen for dyrene. Men fordi denne første ikke strekker til, må man ty til den annen. Derfor må en fyrste forstå det vel både å bruke dyret og mennesket.

En klok hersker kan derfor ikke og bør heller ikke holde ord, når dette skader ham og de grunner er falt bort som fikk ham til å gi sitt løfte. Hvis nu menneskene alle var gode, ville denne regel ikke være god; men fordi de er slette og ikke vil holde ord mot deg, så må heller ikke du holde ditt ord til dem.

Man kan gjerne synes mild, ordholden, human, ærlig, gudfryktig, og virkelig være det; men du må ha en slik sjelelig konstitusjon at du kan forvandle deg til det motsatte, hvis det blir nødvendig ikke å ha disse egenskaper.

Derfor sker det, at hvis et enkelt menneske planter, sår, bygger eller har opnået en velegnet plads, kan han risikere, at andre, hvis de ikke frygter anden modstand end fra denne ene mand, vil forene deres styrker for at berøve ham, ikke blot frugten af hans arbejde, men også hans liv eller frihed. Når de på den måde er trængt ind på hans enemærker, står de derefter selv i fare for at blive udsat for det samme.

Vi finder altså i menneskets natur tre hovedårsaker til strid. For det første rivaliseren, for det andet usikkerhed og for det tredje stræben efter ære.

Den første årsag får mennesker til at trænge ind hos andre for vindings skyld, den anden får dem til at gøre det for sikkerhedens skyld, og den tredje får dem til at gøre det for at opnå berømmelse. I det første tilfælde bruges vold for at gøre sig til herre over andre mænd, kvinder, børn og kvæg, i det andet for at opnå sikkerhed og i det tredje for bagateller som et ord, et smil, en modsigelse eller et andet tegn på under-vurdering enten af deres egen person eller af deres slægt, deres venner, deres land, deres stilling eller deres navn.

Heraf fremgår det klart, at i den tid mennesker lever uden en fælles magt til at holde dem alle i ave, befinder de sig i en tilstand, som vi vil kalde krig – og en krig, hvor alle kæmper mod alle.

Der følger også af denne alles krig mod alle, at intet kan være uretfærdigt. Begreperne om det moralsk rigtige og forkerte, om retfærdighed og uretfærdighed har her ingen mening. Hvis der ikke er en fælles magt, er der heller ingen lov, og hvor der ingen lov er, er der heller ingen uretfærdighed.

– Det følger også af krigstilstanden, at der ikke kan være tale om ejendomsret, eller rådighed over noget, intet kan klart fastslås at være *mit* eller *dit*, man har kun det man kan skaffe sig, og man har det kun så længe, man kan fastholde det.

Naturretten, som forfatterne i reglen kalder *jus naturale*, er den frihed, der besiddes af enhver til at anvende sin magt, som han vil for at kunne opretholde sin egen natur, dvs. sit eget liv; med andre ord det er friheden til at udføre alt, hvad man ud fra sin egen dømmekraft og fornuft skønner mest hensigtsmæssig til at bevare eksistensen.

En *naturlov*, *lex naturalis*, er en norm eller generel regel, som man har fundet frem til ved hjælp af fornuften. Denne naturlov forbyder mennesket at gøre noget, som er ødelæggende for hans liv, eller at borttage de midler der kan bevare det.

HOBBS : LEVIATHAN

Så længe denne naturlige ret for alle til alt varer, kan intet menneske være i sikkerhed og leve så længe, som naturen ellers normalt tillader mennesker at leve, hvor stærk og klog han end kan være. Det er derfor en norm eller en generel fornuftsregel, at *enhver bør søge at tilstræbe fred,*

hvis han har udsigt til at opnå den; og hvis han ikke har udsigt dertil, må han opsøge og anvende alle hjælpemidler og fordele, han kan erhverve i krigen. Den første del af denne regel indeholder de første og grundlæggende *naturlover: at tilstræbe og efterkomme den.* Den anden indeholder hele *naturretten: at forsvare sig selv ved alle midler.*

når et menneske er villig til at stræbe efter fred og selvforsvar, samtidig med at andre også er det, vil han med sin fornuft nå til indsigt i nødvendigheden af at give afkald på denne naturret til alt og lade sig nøje med så meget frihed i sine forhold til andre mennesker, som han vil tillade andre mennesker at have i forhold til ham selv.

Denne gensidige overgivelse af ret kaldes *overenskomst* [...] (contract).⁷

. jeg bemyndiger denne mand eller denne forsamling til at være suveræn og overdrager ham eller den den ret, jeg ellers har til at regere mig selv, på den betingelse at du på samme måde overdrager dine rettigheder til suverænen og bemyndiger den til alle handlinger. Når dette er gjort, og mængden således er forenet i én person, kaldes den en stat'

Gennem denne bemyndigelse, der er givet suverænen af ethvert menneske i staten, har den fået rådighed over så megen magt og styrke, at den på grund af frygten derfor er i stand til at forme alle viljer i staten til fred og til gensidig hjælp og bistand mod ydre fjender. I denne bemyndigelse findes statens væsen, som kan defineres således: en person som af en stor mængde gennem inbyrdes overenskomst er blevet bemyndiget til at handle, idet mængden dermed har tilsigtet, at han bruger alles styrker og midler på den måde, han finder er hensigtsmæssig til fælles fred og fælles forsvar.

Den, der har fået overdraget den bemyndigelse, kaldes som sagt suverænen, og han siges at have den suveræne magt, alle andre er hans undersåtter.

§ 4. For å forstå hva politisk makt er og kunne føre den tilbake til dens opprinnelse, må vi ta i betraktning hvordan menneskene er i den opprinnelige naturtilstand; her har de for det første helt og holdent rett til å bestemme over sine handlinger, sin eiendom og sin person som de selv finner for godt. I dette er de bare begrenset av naturens lov, og behøver ikke be om tillatelse eller være avhengig av noe annet menneskes vilje.

De er enn videre fullstendig likestilte i denne tilstand, idet all makt og domsmyndighet er gjensidig, slik at ingen er mektigere enn den annen;

Naturtilstanden styres av en naturens lov, og denne forplikter hver og en av oss, og fornuften, som denne loven heter, lærer ethvert menneske, som bare vil rådspørre den, at når vi alle er like og selvstendige, bør ingen ødelegge en annens liv, helse, frihet eller eiendom;

Ettersom vi er utrustet med de samme evner og delaktige i det samme naturens fellesskap, kan man ikke forutsette en rangsinndeling som skulle gi den ene rett til å ødelegge den annen, som om det ene menneske skulle være skapt til den annens bruk, slik som de lavere vesener i naturen er til for vår skyld.

2 7402 L O C K E 37001
Kap. V. *Om eiendom*

§ 27. Skjønt jorden og alle laverestående vesener er felles for alle mennesker, så har hver og en eiendomsrett til sin egen person: den har ingen rett til uten han selv. Kroppens arbeid

og hendenes verk er med rette hans. Alt hva han derfor rykker ut av den tilstand det var i fra naturens hånd, har han blandet med sitt eget arbeid og tilført noe av seg selv; derved har han gjort det til sin egen eiendom. Hans arbeid føyer noe til naturproduktet, og dette utelukker andre menneskers rett til det. For arbeidet er arbeiderens utvilsomme eiendom, og ingen uten han selv har noe krav på det han har lagt sitt arbeid i, når det er nok igjen til andre.

Det
som man med noen fordel kan gjøre bruk av før det ødelegges, det har han rett til å tilegne seg ved sitt arbeid. Alt som er utover dette, er mer enn ens egen del, og tilhører derfor andre.

Et menneske har eiendomsrett til så meget jord som han kan pløye, så til og forbedre, og som kan gi ham den avling han trenger.

Den menneskelige arbeidsevne og livets behov setter naturlig grense for eiendommen.

Det er ennå jord nok til å tilfredsstille det dobbelte antall innbyggere; men pengene er blitt oppfunnet, og menneskene er stilltiende kommet overens om å gi dem verdi. Dette har ført til at større eendommer har oppstått, og enkelte personer har fått rett til dem.

§ 50. Men da gull, sølv, som er lite livsviktig, sammenliknet med mat, klær og transport, utelukkende grunner sin verdi på en avtale menneskene imellom, og da det ennå er arbeid som for en stor del ligger til grunn for en verdiutmåling, så er det klart at menneskene har gitt sitt samtykke til en urettferdig fordeling (*disproportionate and unequal possession*) av jorden. Dette er skjedd fordi de ved en stilltiende og frivillig overenskomst har funnet ut hvorledes et menneske kan eie jord som gir en større avkastning enn det han selv har bruk for, idet han i bytte for den overskytende del kan motta gull og sølv; dette kan han hope opp uten å skade noen, da det jo ikke ødelegges eller minskes ved lagring.

§ 87. Som jeg tidligere har vist er alle mennesker født frie og har samme rett til å nyte godt av alle de rettigheter og privilegier som naturens lov gir.

En fri mann kan gjøre seg selv til tjener for en annen ved å selge ham sine tjenester for en viss tid mot en viss lønn; og skjønt dette i alminnelighet medfører at han må bo i herrens familie og underkaste seg den tukt som hersker der, så gir det herren bare en midlertidig makt over ham, og denne er ikke større enn det kontrakten mellom dem bestemmer.

Intet statssamfunn kan imidlertid eksistere uten at det har makt til å sikre borgernes eiendom og i denne hensikt straffe de forbrytelser som blir gjort av samfunnsborgerne; derfor kan man bare kalle det samfunn et statssamfunn hvor hvert medlem har oppgitt den makt han opprinnelig hadde, og overdradd den til samfunnet i alle de saker hvor han ikke er fritatt for å søke beskyttelse i den gjeldende lov.

4

A DECLARATION BY THE REPRESENTATIVES OF THE UNITED STATES OF AMERICA, IN GENERAL CONGRESS ASSEMBLED*

July 4, 1776

When, in the course of human events, it becomes necessary for one people to dissolve the political bands which have connected them with another, and to assume among the powers of the earth the separate and equal station to which the laws of nature and of nature's God entitle them, a decent respect to the opinions of mankind requires that they should declare the causes which impel them to the separation.

We hold these truths to be self-evident; that all men are created equal; that they are endowed by their creator with (inherent and) inalienable rights; that among these are life, liberty, and the pursuit of happiness; that to secure these rights, governments are instituted among men, deriving their just powers from the consent of the governed; that whenever any form of government becomes destructive of these ends, it is the right of the people to alter or to abolish it, and to institute new government, laying its foundation on such principles, and organizing its powers in such form, as to them shall seem most likely to effect their safety and happiness. Prudence, indeed, will dictate that governments long established should not be changed for light and transient causes; and accordingly all experience hath shown that mankind are more disposed to suffer while evils are sufferable, than to right themselves by abolishing the forms to which they are accustomed [...]

*Dette var Jeffersons opprinnelige tittel.

Hvorfra har det fått all fornuftens og erkjennelsens *materiale*? Til det svarer jeg, med ett ord, fra ER-FARINGEN. På den grunnes all vår erkjennelse, til syvende og sist stammer den herfra. Det er vår iakttagelse, enten av *ytre sansbare gjenstander* eller av *de av vårt sinns indre virksomhet som vi selv oppfatter og reflekterer over, som forsyner vår forstand med all vår tenknings materiale*. Disse to er erkjennelsens kilder, som alle de ideer vi har, eller naturlig kan ha, utspringer fra.

De inntrykk som ytre gjenstander, som ligger utenfor vårt sinn, gjør på våre sanser, og sinnets eget arbeid med disse inntrykk når det selv reflekterer over hva det gjør – i egenskap av egentlige gjenstander for sinnets betraktning – er etter min oppfatning all erkjennelses opprinnelse. Alle de opphøyde tanker som rager opp over skyene og når helt til himmels, har sitt utspring og sitt grunnlag her. Hvor vidt sinnet enn vandrer, hvor fjerne de spekulasjoner enn er som det synes å høyne seg til, så beveger det seg ikke det spor utenfor de ideer som *sans* eller *refleksjon* har gitt det å tenke på.

Når disse enkle ideer tilbys vårt sinn, kan ikke forstanden avslå dem, og når de først er preget, kan den ikke utslette dem eller selv lage nye – like lite som et speil kan avslå, forandre eller utviske de bilder eller de ideer som fremstilles deri av de gjenstander som står foran det.